

Oponentský posudek disertační práce

TOMEK, Prokop: *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2012, 264 s.

Tématem disertační práce je historie československé redakce *Radio Free Europe* (RFE) a její vliv na československé dějiny. Prokop Tomek se těmto otázkám věnoval již v minulosti, kdy publikoval jako výsledek svého archivního výzkumu vedle několika článků zejména rozsáhlou práci o akcích Státní bezpečnosti proti zmíněné rozhlasové stanici. Předkládaná disertační práce tuto publikaci výrazně přesahuje a představuje fenomén Rádia Svobodná Evropa v daleko větší komplexnosti. Autor také v nepoměrně větší míře využívá zahraniční archivní prameny a literaturu a zaznamenané své rozhovory s pamětníky. Navíc neskončil výkladem událostí na konci osmdesátých let, nýbrž rovněž přiblížil polistopadové dějiny československé, resp. české redakce RFE.

Rukopis je rozdělen na úvodní část, dvě tématické části a závěr. Práce obsahuje také přehled pramenů a použité literatury.

Prokop Tomek v úvodních pasážích výstižně vymezuje předmět svého zkoumání, formuluje badatelské otázky, přibližuje metodiku výzkumu a dostupné prameny i literaturu (s. 5–18). První tématická část je především věnována stručnému popisu vzniku a vývoje celé RFE (s. 19–34), naopak velmi podrobně je pak zpracováno konstituování československé redakce a její proměny v následujících desetiletích, včetně období po roce 1989 (s. 35–141). Velmi cenná je rovněž poslední kapitola první části, věnovaná srovnání československého vysílání RFE s ostatními zahraničními stanicemi, které vysílaly v období komunistického režimu v češtině a ve slovenštině (s. 142–164). Výsledky této komparace (délka vysílání, počet zaměstnanců atd.) výmluvně ukazují na zcela zásadní roli RFE, byť v československé prostředí sehrála podle soudobých výzkumů poslechovosti také důležitou roli – jak autor opakovaně připomíná – rovněž další rozhlasová stanice financovaná vládou USA, *Voice of America* (VOA – Hlas Ameriky).

Druhá část, která je věnována reakcím na vysílání RFE v Československu, vychází z již publikovaných prací autora (s. 165–240). Hlavní pozornost věnuje průzkumům poslechovosti RFE, rušení jejího vysílání, postojům vedení KSČ a akcím Státní bezpečnosti

proti RFE a boji komunistického režimu proti RFE formou propagandy. Autor zde zajímavým způsobem přibližuje a komentuje četné sociologické výzkumy, které vznikaly na obou stranách „železné opony“. Ukazuje, že vysílání RFE mělo zejména v období důležitých historických událostí či systémových politických krizí velmi významnou roli při informování domácího obyvatelstva (například výbuch v jaderné elektrárně Černobyl v dubnu 1986 či listopadové události v roce 1989).

Je cenné, že se autor zabývá otázkami, která doposud nebyly v převážně vzpomínkové literatuře o dějinách československého vysílání RFE zmiňovány. Podrobně si všímá řady konfliktních situací, které vyplývaly z práce československé redakce. Jedná se především o různé pohledy na práci jejich některých členů v exilové komunitě. Například Rada svobodného Československa v osmdesátých letech ostře kritizovala některé pracovníky redakce RFE za jejich někdejší účast na budování komunistického režimu a za jejich podceňování prvorepublikových tradic (s. 108–115).

Prokop Tomek se v disertační práci rovněž zabývá v minulosti velmi diskutovanou rolí *Central Intelligence Agency* (CIA – Ústřední zpravodajská služba) při vzniku a působení RFE (s. 29–34). Přibližuje i postupnou proměnu hlavního cíle vysílání této rozhlasové stanice, kterým bylo do roku 1956 „osvobození porobených národů za železnou oponou“, jejichž výsledkem byly například proslulé balónové letákové akce RFE. Po porážce maďarské revoluce se RFE postupně stává především „náhradní rozhlasovou stanicí“, nahrazující často či částečně chybějící nabídku domácích církevních médií. si také podrobně všímá proměny další role RFE, kterou označuje jako „platforma exulantů“.

V kapitole věnované akcím komunistické tajné policie autor ukazuje zejména na základě zpřístupněných dokumentů rozvědky StB, že se často v případě snah o ovlivnění vysílání RFE jednalo spíše o zbožné přání vedení ministerstva vnitra, než o reálnou možnost. Přesto některé akce měly nejen z pohledu StB jistě úspěch – jednalo se například o působení domnělých exulantů, ve skutečnosti vyslaných agentů komunistické tajné policie Ivo Šafáře a Pavla Minaříka v československé redakci RFE (s. 214–219). Autor se ovšem nezabývá pouze akcemi proti RFE, připomíná také například vytvoření nákladného systému k rušení západoněmeckého a rakouského televizního vysílání, který nakonec nebyl vzhledem k uvolnění v šedesátých letech 20. století realizován. Na základě archivních pramenů rovněž předkládá několik doposud málo či vůbec známých případů postihů osob v Československu za poslech RFE či za jejich snahu o kontaktování redakce RFE (s. 193–194).

Snad jedinou (pouze dílčí) slabinou předkládané práce je viditelná rezignace autora na teoretické koncepty témat, kterým se věnuje. Výjimkou je pouze stručné představení typologie propagandy, kterou vypracoval v minulosti francouzský filozof Jacques Ellul (s. 189–190). Tato absence je překvapivá, neboť otázkám spojených s rolí masmédií, propagandy a dezinformací ve společnosti se jinak věnovala z různých úhlů řada dalších autorů.

Je nutné vyzdvihnout obdivuhodná heuristickou práci autora, který studoval v řadě archivů, nejen v České republice, ale také na Slovensku, Maďarsku a USA. Využil rovněž v hojné míře zahraniční odbornou literaturu k dějinám RFE. Dokladem jeho akribie jsou také četné odkazy na rozhovory s bývalými pracovníky RFE. Je také nutné ocenit i schopnost autora syntetizujícím způsobem uchopit zvolené téma a předložit ho srozumitelným způsobem čtenáři.

Rukopis doporučuji jednoznačně k obhajobě. Disertační práce si také rozhodně zaslouží publikaci, aby se s ním mohlo seznámit více čtenářů. V této souvislosti bych jen doporučil opravit řadu překlepů a pravopisných chyb (zejména se jedná o chybnou interpunkci, konkrétně častou absenci čárek ve větách). S ohledem na čtenáře doporučuji také doplnit čísla stránek v obsahu.

V Praze 24. září 2012

PhDr. Petr Blažek, Ph.D.